

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет

А. М. Приходько, М. О. Кузнецова

Методичні вказівки
до самостійної роботи з дисципліни
«Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу»
для магістрантів спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.04 «Германські мови та літератури
(переклад включно)» усіх форм навчання

2017

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу» для магістрантів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» усіх форм навчання / Укл.: А. М. Приходько, М. О. Кузнецова. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. – 32 с.

Укладачі: А. М. Приходько, д. філол. н.,
професор, М. О. Кузнецова,
к. філол. н., доцент

Рецензент: Н. В. Лазебна, к. філол. н., доцент

Відповідальний за випуск: М. О. Кузнецова, к. філол. н.,
доцент

Затверджено
на засіданні кафедри “Теорії та практики перекладу”

Протокол № 1 від 23.08.2017

Рекомендовано до видання
Навчально-методичною комісією Гуманітарного факультету

Протокол № 14 від 29.08.2017

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ.....	5
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	7
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ.....	8
ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ / ДОПОВІДЕЙ.....	8
КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	10
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	29

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дисципліна «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу» призначена для вивчення студентами спеціальності «Германські мови і літератури (Переклад включно)» у 9 семестрі і є важливою для набуття студентами навичок роботи з текстом як детермінантом перекладацьких дій.

Текст цікавить перекладачів і дослідників перекладу не тільки як вмістилище різноструктурних мовних одиниць і категорій, але й як самостійний феномен, що володіє ознаками, релевантними для перекладу. Саме ці ознаки дозволяють перекладачеві виробити загальну стратегію перекладу в залежності від типу тексту. Дослідники перекладу відзначають, що розмежування різних видів перекладу у зв'язку з особливостями тексту існує давно, але спирається лише на найзагальніші градації: науково-технічний переклад, художній переклад, переклад документації тощо.

Говорять про тематичні підвиди перекладу: військовий переклад, юридичний переклад, медичний переклад. Тексти для перекладів надзвичайно різноманітні за жанрами, стилями і функціями. Тому перекладачеві важливо знати, який вид тексту йому належить перекладати. Типи текстів визначають підхід і вимоги до перекладу, впливають на вибір прийомів перекладу і визначення ступеня еквівалентності перекладу оригіналу.

Текст розуміється нами як динамічна одиниця вищого порядку, як мовленнєвий твір, що володіє ознаками зв'язності і цілісності – в інформаційному, структурному і комунікативному планах. Багатоаспектність тексту визначає і багатоаспектність його характеристик. Тому в курсі лекційних і семінарських занять розглядаються як питання текстотворення, так і питання текстосприйняття, безумовно, важливі для перекладача. Текст, як складна структура різноманітних елементів, які співвідносяться і різняться своїми якостями, цікавить нас, перш за все, з точки зору категорій форми і змісту. Знання цих категорій слугуватиме підставою для виявлення правильної стратегії і визначення вірної тактики перекладу того чи іншого тексту.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою курсу є сформувати у студента науково обґрунтовані уявлення про текст як об'єкт перекладацького і лінгвостилістичного дослідження, про загальні закономірності породження, структурного формування та функціонування тексту (дискурсу) у сучасному комунікативному середовищі.

Завдання курсу:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження тексту й дискурсу із урахуванням сучасних здобутків лінгвістики тексту та суміжних з нею наук;
- розкрити механізми породження та функціонування тексту;
- з'ясувати комунікативну природу тексту;
- опанувати закономірності вияву основних текстових і дискурсивних категорій;
- оволодіти методами аналізу різних типів тексту;
- встановити можливості текстового і дискурсивного аналізу у практиці досліджень текстової комунікації, зокрема у перекладацькому аспекті.

Практичне завдання дисципліни полягає у прищепленні навичок теоретично обґрунтованого, всебічного філологічного аналізу текстів і їх компонентів. Саме такий аналіз у подальшому стане базою для прикладного перекладацького аналізу текстів.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен **знати:**

- основні поняття і концепції тексту і дискурсу;
- сучасні напрями і методи вивчення тексту і дискурсу;
- засади співвідношення понять тексту і дискурсу;
- комунікативно-інтенційні аспекти тексту;
- комунікативні функції адресанта й адресата;
- основні текстові і дискурсивні категорії;
- стилістичні параметри тексту;
- найбільш важливі характеристики текстів різних типів;
- домінуючі ознаки художнього тексту;
- стилістичну своєрідність різних видів і жанрів наукових текстів.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен **вміти**:

- застосовувати на практиці термінологію, понятійний апарат і методи текстового і дискурсивного аналізу;
- побачити комплексну природу тексту;
- проаналізувати механізм процесу текстотворення;
- практично розглядати лінгвістичну природу тексту;
- виявляти основні текстово-дискурсивні категорії;
- оволодіти навиками самостійного аналізу текстів різної функціонально-стильової приналежності (наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, художнього).

Для повноцінного засвоєння програми дисципліни «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу» передбачається ознайомлення студентів зі змістом лекцій і рекомендованою літературою. Семінарські заняття передбачають такі етапи роботи, як: обговорення теоретичних питань за планом семінару та виконання поставлених завдань, а також аналіз тексту на предмет виявлення в ньому формальних характеристик і змістовних категорій.

Для успішного виконання програми дисципліни доцільно рекомендувати студентам наступний **порядок роботи**:

– прочитати записані лекції, вивчити визначення та терміни, привести свої приклади для пояснення представленого в лекціях матеріалу;

– прочитати відповідні науково-навчальні матеріали (розділи підручників, навчальних посібників, наукових праць), порівняти існуючі точки зору з певної теми загалом і окремого питання зокрема; виробити свою думку і вміти її обґрунтувати;

– прочитати тексти, рекомендовані для аналізу або підібрати свої тексти;

– ознайомитися з планом аналізу тексту та здійснити аналіз за запропонованим планом.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Законспекуйте наступні праці видатних лінгвістів:

а) Бахтін М. Проблема тексту в лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / М. Бахтін // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. М. Зубрицької]. – Львів, 1996. – С. 318-323.

б) Лотман Ю. Текст у тексті / Ю. Лотман // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. М. Зубрицької]. – Львів, 1996. – С. 428-441.

в) Бісімалієва М. К. Про поняття «текст» та «дискурс» / М. К. Бісімалієва // Филологические науки. – 1999. – № 2. – С. 78-85.

г) Гальперин И. Р. Общие вопросы лингвистики текста и пути их решения / И. Р. Гальперин // Текст как объект лингвистического исследования. – М. : НАУКА, 1981. – С. 8-26.

д) Чернявская В. Е. От анализа текста к анализу дискурса: немецкая школа дискурсивного анализа / В. Е. Чернявская // Филологические Науки. – 2003. – № 3. – С. 68-76.

е) Радзієвська Т. В. Про один із напрямів сучасної лінгвістики тексту / Т. В. Радзієвська // Мовознавство. – 1991. – № 3. – С. 53-58.

2. За працю Володимира Різуна «Аспекти теорії тексту» (у кн.: Різун В. В. Нариси про текст / В. В. Різун, А. Мамалига, М. Д. Феллер. – К., 1998. – С. 14-32) з'ясуйте питання про багатосуб'єктну авторську й перцептивну структуру тексту, законспекуйте основні положення та узагальніть їх у вигляді таблиці «Текст як багатовимірна структура».

3. За книгою Михайла Кочергана «Слово і контекст» складіть таблицю «Види контекстів». Вихідні дані до праці: Кочерган М. Слово і контекст / М. П. Кочерган. – Львів, 1980.

4. Складіть порівняльну таблицю «Ознаки тексту і дискурсу».

5. За довідниковою літературою складіть таблицю «Засоби і форми інтертекстуальності». У довільно обраних текстах різних стилів визначте засоби (форми) інтертекстуальності.

6. Укладіть глосарій ключових понять дисципліни.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Напишіть реферат на одну із запропонованих тем АБО підготуйте доповідь у формі комп'ютерної презентації у програмі PowerPoint.

ВИМОГИ:

- до оформлення рефератів: 8-9 друкованих сторінок – 14 кегль, 1,5 інтервал, усі поля 2 см.
- до оформлення доповіді: 15-20 слайдів;
- обов'язково дотримуватися структури такого виду робіт (зміст, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо є); список використаної літератури).

ОРИЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТИВ / ДОПОВІДЕЙ

1. Автор і читач: взаємодія при породженні та сприйнятті тексту.
2. Актуальне членування речень, поняття «тема» і «рема».
3. Дискурс як соціолінгвістична категорія. Екстралінгвальні та лінгвальні параметри дискурсу.
4. Дискурсивний аналіз як лінгвістична дисципліна.
5. Екстралінгвістичні параметри тексту. Текст і культура.
6. Жанр, його визначення і характеристика жанрів наукового стилю.
7. Зміст і композиція тексту.
8. Значення та співвідношення понять дискурс, текст, мова, діалог.
9. Інтертекстуальність дискурсу.
10. Інформативність тексту та способи її підвищення.
11. Категорії тексту. Власне текстові категорії: семантичні категорії; граматичні категорії .
12. Композиція тексту. Поняття композиції тексту та її рівні.
13. Комунікативні особливості тексту.
14. Креолізовані тексти у міжкультурній комунікації.
15. Образ автора як категорія комплексного дослідження мови художнього твору.
16. Одиниці тексту.
17. Основні аспекти вивчення тексту.
18. Основні категорії та властивості тексту.

19. Поняття дискурсу як одного з основних об'єктів лінгвістики.
20. Поняття концепт і концептосфера. Концептуальний аналіз.
21. Породження і розуміння дискурсу. Сегментація дискурсу, макро- і мікроструктура.
22. Прагматика науково-технічного тексту і специфіка її відтворення при перекладі.
23. Прагматичний аспект вивчення тексту.
24. Проблема визначення тексту як об'єкта лінгвістичного дослідження.
25. Проблема типології текстів.
26. Роль заголовка у сприйнятті тексту.
27. Семантика тексту.
28. Смісл і значення. Глибина прочитання тексту.
29. Соціальні й комунікативні ролі учасників текстової комунікації; фонові знання.
30. Структурна організація тексту.
31. Текст і його сприйняття. Значення фонових знань у сприйнятті тексту.
32. Текст у тексті.
33. Текст як висловлювання: прагматика висловлювання.
34. Текст як динамічна комунікативна одиниця мовленнєвої діяльності.
35. Текст як дискурс: стратегії і тактики співрозмовників.
36. Текст як завершене інформаційне та структурне ціле.
37. Текст як інформація: закони її зміни під час пізнання.
38. Текст як мовленнєвий твір. Вербальні і невербальні засоби вираження у тексті.
39. Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження.
40. Текст як процес: складові процесу.
41. Тема тексту та її семантичне розгортання, набір мікротем, їх відношення в тексті.
42. Теорія вторинних текстів.
43. Теорія мовленнєвих актів. Учасники комунікації, характеристики адресата й адресанта.
44. Типи і різновиди текстів. Мовна організація прозового і віршованого тексту.
45. Типи інформації, що висловлюється в тексті.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

АДРЕСАНТ — (автор, мовець) джерело повідомлення; у міжособистісному спілкуванні — особа, яка ініціює комунікацію, кодує своє повідомлення засобами мови і/або парамови і передає адресату (слухачеві, читачеві, аудиторії).

АДРЕСАТНІСТЬ (АДРЕСОВАНІСТЬ) — текстова категорія, представлена вбудованою в текст програмою його адресованості гіпотетичному читачеві, яка повинна сприяти оптимізації розуміння й інтерпретації тексту реальним читачем.

АДРЕСАТ (ОТРИМУВАЧ, СЛУХАЧ, ЧИТАЧ, ІНТЕРПРЕТАТОР, АУДИТОРІЯ) — кінцевий споживач повідомлення; у міжособистісному спілкуванні — особа, яка сприймає повідомлення і у відповідності зі своїми когнітивними стратегіями і конкретними конситуативними умовами інтерпретує повідомлення адресанта.

АКТ ІЛЛОКУТИВНИЙ — одна з трьох складових мовленнєвого акту (поряд з актами локутивним і перлокутивним), пов'язана з втіленням у повідомленні конкретної комунікативної інтенції, мети адресанта.

АКТ КОМУНІКАТИВНИЙ — найзагальніше поняття комунікативної лінгвістики; інтеракція, процес, який відбувається в певному місці на пересіченні осей простору і часу між адресантом і адресатом, результатом якого є дискурс (текст).

АКТ ЛОКУТИВНИЙ — одна з трьох складових мовленнєвого акту (поряд з актами іллокутивним і перлокутивним), котра встановлює зв'язок повідомлення з дійсністю (тобто визначає його смисл і референцію) і виявляється у формуванні пропозиції повідомлення.

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ — складова повідомлення, цілеспрямована мовленнєва дія; одиниця нормативної соціомовної поведінки, яка розглядається в межах прагматичної ситуації. Основними рисами мовленнєвого акту є інтенціональність, цілеспрямованість і конвенційність. Цілісність мовленнєвого акту створюють акт локуції (власне мовленнєве висловлювання), іллокуції (комунікативної мети) і перлокуції (скерованості на результативний вплив щодо адресата).

АКТ ПЕРЛОКУТИВНИЙ — одна з трьох складових мовленнєвого акту (поряд з актами локуції та іллокуції), пов'язана з результатом

(очікуваним чи досягнутим) впливу на адресата іллокутивної сили повідомлення.

АКТУАЛІЗАТОР — мовний засіб, за допомогою якого віртуальні елементи мовної системи співвідносяться (пов'язуються) з дійсністю мовленнєвого спілкування, тобто знакові (одиниці, елементи) мови надається певна функція, розкривається його реальне значення в даному конкретному контексті.

АКТУАЛЬНЕ ЧЛЕНУВАННЯ ТЁКСТУ — членування словесного цілого на тему (дане, основа, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване).

АКУЛЬТУРАЦІЯ — процес засвоєння особистістю, вихованою в одній культурі, елементів інших культур, субкультур, картин світу, зокрема прецедентних текстів, стереотипів мовного спілкування.

АЛЮЗІЯ — прийом інтертекстуальності, за допомогою якого мовець в імпліцитній формі встановлює зв'язки цього тексту з іншим, дає уявлення про речі, не називаючи їх безпосередньо; співвіднесеність описуваного або того, що відбувається у дійсності, з яким-небудь стійким поняттям чи висловом літературного, історичного, міфологічного гатунку, натяк через наведення загальновідомого реального факту, історичної події, літературного твору чи певного епізоду з нього.

АНТРОПОЦЕНТРИЧНІСТЬ — текстова категорія, зумовлена сукупністю здібностей і характеристик людини створювати та сприймати мовленнєві витвори (тексти).

АРХІТЕКТУАЛЬНІСТЬ — жанровий, тематичний, композиційний, стильовий зв'язок текстів (мандрівні сюжети, запозичення світоглядного способу естетичної фіксації світу і под.).

ВЕРТИКАЛЬНИЙ КОНТЁКСТ — історико-філологічний контекст певного літературного твору і його частини. Це частина загальної словесної тканини твору.

ГЕНОЛОГІЯ — галузь мовознавства, метою якої є лінгвістичне вивчення мовленнєвих жанрів.

ГЕРМЕНЕВТИКА — філософсько-методологічне вчення про інтерпретацію та розуміння тексту.

ГІПЕРТЕКСТ — текст, у якому виявляються зв'язки з іншими текстами, створеними до нього чи паралельно з ним. Найпростішим прикладом гіпертексту може виступати термінологічний словник.

Словник, в якому статті мають відсилання до інших статей цього ж словника.

ГІПЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ — дописування чужого тексту, гра із претекстами, осміяння або пародіювання одним текстом іншого (переказ, продовження тексту, реферат і под.).

ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ КОНТЕ́КСТ — це оточення певної мовної одиниці умовами або особливостями вживання певного елемента в мовленні і взагалі закінченим у смисловому відношенні відрізком писемного мовлення, що дає можливість з'ясувати значення слів або фраз, які входять у нього.

ГРА СЛІВ — використання звукової, лексичної, граматичної форми мовних одиниць (слів, їх окремих значень та частин, фразеологічних одиниць, синтаксичних конструкцій і т. п.) для створення певних фонетико- та семантико-стилістичних явищ, що ґрунтується на зіставленні і переосмисленні, обігранні близькозвучних або однозвучних одиниць з різними значеннями: «*вибори без вибору*» — газетна замітка».

ДЕВІА́ЦІЯ — тип комунікативної невдачі чи збою у спілкуванні, недосягнення очікуваного перлокутивного ефекту (перлокуції), причиною яких є недостатня комунікативна компетенція адресанта, зокрема в міжкультурній комунікації».

ДЕКОДУВА́ННЯ — переведення адресатом змісту отриманого мовного повідомлення у звичні особистісні смисли.

ДЕНОТАТ — предмет чи явище навколишньої дійсності, з яким співвідноситься певна мовна одиниця; те, що можна назвати певним іменем.

ДИСКУРС — зв'язний текст у контексті багатьох конститууючих та фонових чинників — соціокультурних, психологічних тощо.

ДІАЛОГІ́ЧНІСТЬ — принцип текстотворення.., який ... передбачає настанову на інтерактивну взаємодію на всіх рівнях: автор — текст, читач — текст, автор — читач, текст — текст тощо».

ДІЯ КОМУНІКАТИ́ВНА — одиниця опису комунікативної поведінки учасників спілкування, окремий мовленнєвий акт, репліка, невербальний сигнал, комбінація вербальних і невербальних засобів тощо у межах певного комунікативного параметра.

ДОМІНА́НТА — стрижневий критерій певного художнього твору, стильової специфіки автора або стильової тенденції, школи чи

напряму, що визначають їхні концептуальні засади. Виступаючи провідним елементом художнього твору, Д. підпорядковує собі інші його складники. Вона може бути композиційною, пов'язуючи структурні елементи будови твору залежно від його жанрової основи (наприклад, у ліричному вірші головним вважається вираження переживань, у прозі — фабула). Відома також стилістична Д., втілена в будь-якому елементі твору, що набуває визначального характеру: монологічне мовлення у ліриці, спосіб функціонування слова через тропи, застосування риторичних фігур, використання версифікаційних можливостей у твердих строфічних формах або у верлібрах тощо. Живається у системі провідних стилів, характеризує специфіку ідіостилу, частотність прояву художніх засобів, функціональне забезпечення певних метрично-ритмічних конструкцій, інтертекстів, прийоми зображення у конкретних літературних творах.

ЕВОКАТИВНІСТЬ — здатність повідомлення, дискурсу, тексту викликати у свідомості адресата значну кількість асоціацій.

ЕВФЕМІЗМИ — стилістична фігура; навмисна заміна ознаки певного поняття описовим найменуванням або іншим знаком для усунення небажаних, надто різких, недостатньо ввічливих слів шляхом їхнього пом'якшення або шифрування через заборону на вживання деяких слів, наприклад, абсценної лексики.

ЕКСПЛІЦІТНІСТЬ — спосіб представлення інформації за допомогою вербальних засобів. Е. протиставлена імпліцитності — невербальному способу представлення інформації, які завжди поєднуються в умовах реальної комунікації і в актуалізованих текстах, створюючи смислову багатшаровість тексту на підставі асиметрії форми та змісту.

ЕКСПРЕСІВ — тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета котрого — експлікувати психологічний стан адресанта, його ставлення до того, про що він повідомляє адресата.

ЕКСПРЕСІВНІСТЬ — (франц. *expressif*, від лат. *expressus* — виразний) — властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоц. зміст висловленого, виступати засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб'єктивного увиразнення мови.

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНИЙ — позамовний, такий, що відноситься до реальної дійсності, в умовах якої функціонує і розвивається мова. До екстралінгвістичних факторів розвитку мови належать насамперед

суспільно-політичні фактори: розвиток виробництва, зміна суспільного ладу, взаємовпливи мов, взаємодія літературної мови і діалектів, розселення племен і народів на нові території тощо.

ЕЛОКУЦІЯ — п рикашання мовлення тропами і фігурами.

ЕПДИГМАТИКА — тип зв'язків у мовній системі, що ґрунтується на асоціативності й образності людського мислення та опосередковують процеси метафоризації. Термін уведений радянським лінгвістом Д. Шмельовим як третій вимір мовної системи поряд із парадигматикою та синтагматикою.

ЕТНОЕЙДѐМИ — наскрізні словесно-образні лейтмотиви тексту (дискурсу); закріплені культурою в словах (зворотах) мовного коду емоційні стани і ситуації, притаманні певному етносу; специфічні національно-образні емоційні концепти.

ЕТНОЛІНГВІСТИКА — галузь мовознавчої науки, що вивчає мову як творчий продукт її носія, тобто етносоціуму, що породив мовний феномен як ключовий елемент і водночас рушій національної культури.

ЕТНОТѐКСТ — текст, мовний код котрого (мова) є рідним для автора — носія певних етнокультурних рис, в структурі семантики одиниць якого відбилися особливості світосприйняття (мовна картина світу) конкретного етносу.

ЕФѐКТ ПЕРЛОКУТІВНИЙ — досягнення адресантом за допомогою мовленнєвих актів певної іллокуції адекватного своїй комунікативній меті реагування.

ЖАНР МОВЛЕННЄВИЙ — прийняті в конкретних ситуаціях і призначені для передавання певного змісту типові способи побудови мовлення; розгорнута мовленнєва побудова, яка складається з кількох (іноді значної кількості) мовленнєвих актів, іллокутивна сила котрих підпорядкована певній стратегії й тактиці адресанта.

ЗАВѐРШЕНІСТЬ ТѐКСТУ — достатність текстової форми та обсягу, що вимірюється кількістю елементарних речень для розкриття змісту відповідно до комунікативної мети автора тексту.

ЗАГОЛОВОК — компонент тексту, назву якого (або його частини) пишуть на титульній сторінці рукопису, машинопису, видання або над текстом.

ЗАСОБИ ПАРАЛІНГВІСТІЧНІ — немовні засоби комунікації (кінесика, проксемика, ольфакторика, засоби інших семіотичних систем).

Зв'язність — текстова категорія, що опосередковує розвиток тем тексту, формування його інформаційного масиву й забезпечує інтеграцію всіх текстових рівнів з метою створення цілісності, сприйняття й розуміння тексту адресатом. З. завжди розглядалася дослідниками як одна з найважливіших категорій тексту.

Зв'язний текст — це відрізок усного або писемного мовлення, що характеризується значною протяжністю, цілісною тематичною та логічною єдністю і розчленовується на більші або менші складові частини.

Зміст тексту — авторське відображення певного фрагмента дійсності, що існує об'єктивно чи вигаданий мовцем.

Змістово-концептуальна інформація — це комплексний естетично-пізнавальний концепт тексту. Вона виступає суттєвою надтекстовою інформацією в художніх, публіцистичних і наукових текстах.

Змістово-підтекстова інформація — прихована інформація, що виводиться із змістово-фактуальної завдяки здатності мовних одиниць породжувати асоціативні і конотативні значення... ЗПІ — факультативна інформація, але коли вона присутня, то разом зі змістово-фактуальною утворює своєрідний текстовий контрапункт.

Змістово-фактуальна інформація — це та інформація, яка містить повідомлення про факти, події, процеси, що відбувалися, відбуваються чи будуть відбуватися в навколишньому світі, реальному чи вигаданому.

Ідіостіль (індивідуальний стиль) — специфічні мовленнєві особливості, усі реалізації і варіанти мови в устах індивіда, сукупність усіх текстів, породжуваних мовцем і досліджуваних у лінгвістиці з метою вивчення структури і системи мови.

Імплікатура — тісно пов'язана з вербальним змістом невербальна ... інформація, що опосередковує змістову залежність між висловленнями в тексті чи повідомленні й організовує їхню інтерактивну спроможність. Поняття І. застосовується в лінгвістиці тексту, логічній семантиці, лінгвопрагматиці.

Імплікація — альтернативний вербальному невербальний спосіб передачі інформації, який ґрунтується на інтеграції вербальних засобів із досвідом, фондом знань комунікантів, їхньою комунікативною компетенцією та сприяє оптимізації комунікативної взаємодії, взаєморозумінню. І. пов'язують з тенденцією до мовної

економії, називають потужним засобом компресії повідомлення, тексту, доказом відсутності ізоморфізму між планом змісту та планом вираження мовного знака... Типами І. є імплікатури, підтекст, пресупозиції й фонові знання.

ІМПЛІЦІТНІСТЬ (ІМПЛІЦІТНА ІНФОРМАЦІЯ) — та інформація, для одержання якої потрібні зусилля слухача, які не зводяться до зіставлення мовних одиниць із їх значеннями (тобто «впізнавання» мовних одиниць у тексті).

ІМ'Я КУЛЬТУРИ ПРЕЦЕДЕНТНЕ — (лат. *praecedens* — той, що йде попереду) — індивідуальне ім'я, географічна чи історична назва, пов'язані або з широковідомим текстом (прецедентним текстом культури), наприклад, *Тарас Шевченко, Тарас Бульба, Гонта*, або з прецедентною ситуацією (*Богдан Хмельницький, Переяславська рада*). І.к.п. — особливий складний знак, у випадку вживання якого в першу чергу актуалізуються конотативні ознаки, пов'язані з національною (етнічною) культурою. Знання І.к.п. — необхідна умова соціалізації особи, її культуризації.

ІНТЕГРАТИВНІСТЬ / ІНТЕГРАЦІЯ ТЭКСТУ — спосіб створення цілісності тексту, що виявляється не лише в горизонтальній зв'язності текстових одиниць і фрагментів, а й у вертикальних асоціативних, імплікативних змістових зв'язках. І. Гальперін вважав І парадигматичною текстовою категорією психологічного плану, однак підкреслював, що вона є способом створення цілісності тексту, а цілісність є результатом інтеграції.

ІНТЕНЦІЯ — (лат. *intentio* — зусилля, намір) — здатність дієслова чи ін. слова зі значенням дії або стану (віддієслівного іменника чи прикметника) відкривати функціонально-семантичні позиції для заповнення їх назвами учасників дії чи стану типу агенса (носій дії), пацієнс (пасивний учасник ситуації, напр., об'єкт дії, носій стану), локатив, інструмент, адресат і т. п..

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ — текстово-дискурсивна категорія, представлена суб'єктно-об'єктно-суб'єктною взаємодією адресанта й адресата на підставі знакового континууму тексту (повідомлення), інтенцій, стратегій, тактик комунікації та програми адресованості. Лінгвістичною основою І. є текст, який М. Бахтін називав засобом комунікації двох свідомостей, і спільний мовний код.

ІНТЕРАКЦІЯ — категорія дискурсу як комунікативна взаємодія, що забезпечує двосторонній зв'язок між соціальною реальністю,

культурою та дискурсом. І. є головним поняттям дискурсології, представленій різноманітними напрямками. У більшості дискурсивно орієнтованих робіт дискурс та І. розглянуті як взаємно зумовлені ознаки комунікації: І. характеризується як дискурсивна категорія, а дискурс як інтерактивне явище.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ — в лінгвістичному контексті — аналіз, тлумачення, репрезентація мовного об'єкта за допомогою певних репрезентаційних одиниць та структур, атрибуція мовного об'єкта у категоріях, що визначають його статус, властивості, внутрішню структуру, зміст, істинність чи хибність тощо.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ — 1) цілеспрямований когнітивний процес або результат переведення адресатом змісту повідомлення, тексту на підставі процедур їхнього сприйняття й розуміння в будь-яку словесно-знакову форму... 2) У межах лінгвістичної теорії художнього тексту І.т. має інші термінологічні значення лінгвістичного аналізу художнього твору шляхом обробки й засвоєння його ідейно-тематичної, смислової й емоційної інформації на підставі відтворення авторського світогляду, що залежить від авторської програми адресованості, близькості гіпотетичного ідеального адресата до читача, обізнаності, складу характеру останнього (В. Кухаренко), а також мовознавчої галузі... Опорними моментами І.т. є такі: 1) мовна компетенція; 2) комунікативна компетенція; 3) культурна компетенція; 4) інтенційність і стратегічність інтерпретатора; 5) програма адресованості адресанта, що передбачає спрямованість повідомлення чи тексту на відповідного адресата; 6) ступінь свободи смислів, закладених у вербальній формі, який визначає межу «вільно варіативної інтерпретації» (М. Бахтін).

ІНТЕРТЕКСТ — 1. Текст (або сукупність текстів), який цитується, переписується, продовжується чи зазвичай змінюється іншим текстом, що робить його змістовним. «Одіссея» Гомера є одним із інтертекстів Джойсового «Улісса» і інтертекстуальність досягається між ними двома. * На думку М. Ріфатера, текст і його інтертекст є відповідними й останній залишає у попередньому сліди, що контролюють його розшифровку. 2. Текст, який певною мірою приєднує і пов'язує велике число інших текстів (Л. Дженті)... 3. Сукупність текстів, що інтертекстуально поєднуються (М. Арівве).

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ — текстова категорія, що полягає у властивості словесного витвору відтворювати чуже мовлення у формі цитувань, алюзій, ремінісценцій, переказів, дописувань тощо.

ІНФОРМАТИВНІСТЬ ТЭКТУ — текстова категорія, яка уособлює інформаційний масив текстового макрознака, що не лише міститься в його вербальній організації, а й впливає з її взаємодії з авторською й читацькою свідомістю... Інформаційний масив тексту є складним і дифузним, його формування здійснюється на підставі діалогічності свідомості комунікантів із текстовим смислом, інтеріоризованим у свідомості автора й адресата буттям, семіосферою та семіотичним універсумом культури.

ІНФОРМАЦІЯ (В КОМУНІКАЦІЇ) — повідомлення про речі, факти, події тощо в комунікації, які оформляються і передаються за допомогою вербальних і невербальних засобів. У лінгвістиці розрізняють: «ІНФОРМАЦІЮ ЕКСПЛІЦІТНУ — явний, виражений смисл, який прямо сприймається комунікантами із значень складових мовного коду; ІНФОРМАЦІЮ ІМПЛІЦІТНУ — «смисл, який неявно, непрямо виводиться комунікантами із значень одиниць мовного коду під впливом конситуації спілкування». «ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНУ ІНФОРМАЦІЮ — організована та скоординована у свідомості людини сукупність знань й уявлень про довкілля, дійсність, її явища, ознаки та факти, яка не може бути розглянута як частина граматики чи словника мови» «ІНФОРМАЦІЮ КОНЦЕПТУАЛЬНУ — «засіб формування ідеї цілого тексту».

КАРТІНА СВІТУ — сукупність знань, думок, уявлень тощо учасників спілкування стосовно реальної або уявної дійсності. Формується за допомогою мови конкретної національної лінгвокультурної спільноти; К.с. аксіологічна — складова концептуальної і мовної картин світу, яка моделюється як сукупність взаємопов'язаних оцінних суджень, що співвідносяться з релігійними, моральними кодексами, загальноприйнятими судженнями здорового глузду, типовими фольклорними, літературними сюжетами тощо; К.с. концептуальна — (лат. *conceptus* — думка, уявлення) — ...уявлення певної національної лінгвокультурної спільноти, людства в цілому про елементи, організацію тощо об'єктивної дійсності (чи дійсності, яка вважається об'єктивною), відображені в наукових поняттях.

КАРТІНА СВІТУ КОНЦЕПТУАЛЬНА — уявлення певного колективу, людства в цілому про елементи, організацію тощо об'єктивної дійсності, відображенні в наукових поняттях.

КАРТІНА СВІТУ МОВНА — відображенні в категоріях, одиницях і формах мови як комунікативного коду уявлення певного мовного колективу про будову, елементи, процеси тощо, які відбуваються в об'єктивній дійсності. Цілісне зображення мовою всього того, що існує в об'єктивній дійсності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА — Одна із важливих одиниць словника опису мови письменника, ... тобто домінуюча одиниця, що виявляє його індивідуальний стиль (конкретну художню систему), оскільки є носієм реального, контекстуального та естетичного значення слова... Слово з таким статусом має перебувати на перетині смислових сфер основних наскрізних мотивів твору і входити в максимальну кількість функціонально-смислових та тематичних груп слів (З. Ю. Петрова). Дослідники виділяють кілька параметрів ідентифікації ключових слів — багатозначність, алегоричність, контекстуальна зумовленість, ієрархічність, інформативність, частотність.

КОГЕЗІЯ — зв'язність тексту, що виявляється на поверхневому, формальному рівні. Когезія включає граматичні і лексичні засоби зв'язку, прономіналізацію, різні повтори, анафори та ін.

КОГЕРЕНТНІСТЬ — зв'язність тексту, що виявляється на змістовому, смисловому рівні.

КОДУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ — втілення задуму (інтенції) адресанта в засоби конкретної ідіотнічної мови за законами її функціонування; перехід від особистісних смислів адресанта до їх утілення в загальноприйняті значення одиниць мовного коду.

КОМУНІКАНТ — особистість, яка здійснює комунікативний акт передачі інформації й комунікативного впливу або сприймає й інтегрує її.

КОМУНІКАЦІЯ (лат. *communicatio* — *робити спільним*) — 1. Один із модусів існування явищ мови (поряд з Мовою і Мовленням). 2. Смисловий та ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії, спілкування; операції з інформацією у спілкуванні; складова спілкування поряд з перцепцією та інтеракцією. У широкому розумінні — спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвальних засобів з метою передавання інформації.

КОНОТАЦІЯ — (від. лат. *connote* — маю додаткове значення) — додаткові семантичні і прагматичні особливості («співзначення») лексичного значення та значень інших мовних рівнів, які нашаровуються на їхній предметно-поняттєвий аспект і можуть бути зумовлені як змістовою стороною, так і внутрішньою формою слова. На рівні власне семантичного аспекту К. — це різноманітні асоціації, пов'язані в сприйнятті мовців з тим або іншим позначуваним предметом, які можуть об'єктивуватися в переносних значеннях слова, фразеологічних одиницях та порівняннях на його основі тощо (напр., К. швидкості, стрімкості в лексичних значеннях слів *куля*, *стріла*, пор. «*летіти як стріла, стрілою*»)... На рівні прагматичного аспекту К. виявляється в різних мовних формах емоційного ставлення мовця до позначуваного об'єкта і взагалі до предмета мовлення та його емоційної оцінки.

КОНТЕКСТ — (лат. *contectus* — поєднання, зв'язок) — мовне оточення або ситуація, в яких уживається лінгвістична одиниця. К. не зводиться лише до безпосереднього мовного оточення і не може розглядатися поза такими факторами, як мовленнєва ситуація, культурно-історичний чинник тощо, які істотно впливають на розуміння мовної одиниці... 1. К. є засобом відбору та актуалізації потрібного значення... 2. К. модифікує смисл у межах одного значення, уточнює його, розширюючи або обмежуючи клас денотатів... 3. К. служить засобом синкретизації значень полісемічного слова... 4. К. формує оказіональне значення... 5. К. виступає засобом десемантизації... Мінімальним К. для слова є словосполучення, максимальним — завершений текст.

КОНТІНУУМ — текстова категорія, представлена рухом подій у тексті в часі та просторі, певною послідовністю ситуацій, на якій ґрунтується текстова композиція. Механізм К. описаний російським дослідником І. Гальперіним, який представляє цю категорію як синтез когезії й перервності, що композиційно порушує послідовність і логічну організацію повідомлення за рахунок відступів від теми, вставок, часових і просторових зсувів. У художньому тексті виокремлюють фабульний і сюжетний К.: перший є лінійним, логічним і послідовним, відповідним часовому плину (хронології подій) і зміні просторових параметрів; другий вибудовується в тексті згідно з авторським задумом.

КОНЦЕПТ — (від лат. *conceptus* — поняття від *conspicere* — збирати, вбирати в себе; представляти себе; утворювати тощо) — інформаційна структура свідомості, різноsubstrатна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості у взаємодії з позасвідомим.

КОРЕЛЯЦІЯ — 1) будь-яке співвідношення в системі опозицій мовних одиниць. 2) Тип синтаксичного зв'язку вільного поєднання вставних конструкцій із членом речення або реченням у цілому.

ЛЕЙТМОТИВ — (нім. *Leitmotiv* — основна тема, думка) — головна, наскрізна думка тексту, що виражається різними текстовими засобами — лексичними повторами, семантичним зв'язком висловів, зокрема й синонімічних, антонімічних тощо.

ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ — галузь мовознавства, яка вивчає правила побудови зв'язного мовлення, комунікативні різновиди тексту, зумовлені текстоутворювальними функціями мовних одиниць та орієнтацією повідомлення на певного адресата. Тема, мета, адресат визначають як змістову, так і формальну структуру тексту.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ — галузь мовознавства, яка вивчає фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної і матеріальної культури народу, тобто культурно значимої інформації.

МАКРОКОНТЕКСТ — широкий контекст культури, у якому функціонує твір.

МАКРОТЕКСТ — сукупність висловлювань чи текстів, об'єднаних за змістом і ситуацією, а також пов'язаних на основі структурно-композиційної і культурної єдності.

МІКРОКОНТЕКСТ — контекст конкретного образу.

МІКРОТЕКСТ — відносно самостійна структурно-сміслова чи синтаксично-тематична одиниця цілого тексту (твору), яка співвідноситься з ним як із макротекстом... Обсяг мікротексту ... може бути різним — від цілого окремого (самостійного) тексту до відносно самостійного висловлювання в рамках абзацу, складного синтаксичного цілого чи надфразової єдності.

МИТИГАЦІЯ — комунікативна стратегія адресанта, направлена на створення комфортної атмосфери спілкування.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ — людина, яка володіє сукупністю здатностей і характеристик, які обумовлюють створення й сприйняття

нею текстів, що вирізняються мірою структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності.

МОДАЛЬНІСТЬ — суб'єктивно-оцінне ставлення мовця до змісту висловлюваного у плані реальності чи ірреальності.

НАДТЕКСТ — сукупність висловлень чи текстів, об'єднаних за змістом і ситуацією. Це цілісне утворення, єдність якого, ґрунтується на тематичній і модальній спільноті включених у нього одиниць (текстів). Надтекст лімітований у часі й просторі як цілісна мовленнєва одиниця має комунікативні полюси — автор і адресат.

НАРАТИВНІСТЬ — розповідність.

НАРАТОР — той, хто розповідає в тексті... У певному наративі, звичайно, може бути кілька нараторів, кожен з яких звертається по черзі до того самого нарахованого чи кількох. * Наратор буває більш чи менш явним (експліцитним), обізнаним, всюдисущим, самосвідомим і надійним, він може розміщуватися на більшій чи меншій дистанції від наратованих ситуації і подій, персонажів і/або наратора. *Дистанція* може бути часовою (я наратую події, що трапилися три години чи три роки тому), дискурсивною (я наратую власними словами те, що персонаж сказав, чи я використовую його власні слова), інтелектуальною (я інтелектуально вищий від мого наратора чи рівний до нього), моральною (я більш чи менш чесотний, ніж персонажі тощо)... В українському літературознавстві на позначення першоособового наратора вживають термін *оповідач*, а третьоособового — *розповідач*.

ОБРАЗ АВТОРА — 1) один із виявів глобальної категорії суб'єктності, який виражає творче, породжувальне начало в різних видах діяльності, у тому числі мовленнєвій; 2) основна категорія текстотворення, яка поряд з образом адресата формує лінгвальні та екстралінгвальні фактори текстотворення; 3) художня категорія, яка зумовлює єдність усіх елементів багаторівневої структури літературного твору; 4) образ творця... художнього тексту, який виник у уяві читача внаслідок його пізнавальної діяльності.

ОБРАЗ ХУДОЖНІЙ — самостійний складний інформаційний фрагмент, у якому поєднані зміст та естетична виразність.

ОКАЗІОНАЛІЗМ, ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИЙ, АВТОРСЬКИЙ, СТИЛІСТИЧНИЙ НЕОЛОГІЗМ — (від лат. occasionalis — випадковий) — незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене з

порушенням законів словотворення чи норми мовної й існує лише в певному контексті, в якому воно виникло.

ПАРАДИГМАТИКА — 1) один із аспектів системного вивчення мови ґрунтується на виявленні і протиставленні парадигматичних, або асоціативних, і синтагматичних, або лінійних, відношень між одиницями мови; розділ мовознавства, що займається парадигматичними відношеннями, будовою і класифікацією парадигм; 2) галузь граматики, яка вивчає сукупність парадигм у морфології (парадигми змінних частин мови або її розряди), синтаксисі (парадигми простих речень, словосполучень), словотворі (парадигми словотвірних афіксів) тощо; 3) система парадигм.

ПАРАЛІНГВІСТИКА — розділ науки про мову, який вивчає роль паралінгвістичних засобів, парамови (кінесики, проксемики та ін.) та їх зв'язків з вербальними засобами у спілкуванні.

ПІДТЕКСТ — різновид «інформації, яка ґрунтується на вербальній організації тексту і формується шляхом її змістової переробки та збагачення без збільшення знакового обсягу... Підтекст детермінований інтенцією, задумом автора, налаштований на інтерпретанту читача»; «І. Гальперін вважав підтекст різновидом асоціативної когезії, хоч установив місце підтексту в межах категорії інформативності. Термін «підтекст» як явище тексту введений бельгійським драматургом-символістом М. Метерлінком. У лінгвістиці тексту підтекст розглядається як різновид імпліцитного плану тексту, який ототожнюється із пресупозицією, хоч за способом імплікації він є явищем іншого порядку. Розрізняють референційний і комунікативний підтексти: перший спирається на знання зв'язків у світі дійсності, другий забезпечують умови ситуації спілкування. Засобами створення підтексту є одночасна актуалізація різних парадигматичних потенцій мовних одиниць, поява потенційних сем у результаті іррадіації контексту, акумуляція конотації в текстовому фрагменті, символ, використання художньої деталі, контраст тощо.

ПРАГМАТИКА — міжнаукова галузь знань, що вивчає соціокультурні, ситуативно-поведінкові, статусні, психологічні, когнітивні й мовні чинники комунікативної взаємодії суб'єктів і відношення їх до засобів цієї взаємодії та певної знакової системи, що використовується комунікантами в спілкуванні.

ПРЕСУПОЗИЦІЯ — імпліцитний складник змісту висловлення або тексту (різновид імплікації в широкому розумінні), який є

істинним і несуперечливим, передує їхньому вербальному плану та сприяє їх успішному сприйняттю й розумінню... П. є терміном логічної семантики, введений у 1892 р. німецьким логіком Г. Фреге, який розглядав смисл висловлень як двокомпонентний, що містить асерцію (твердження) і П. (передумову цього твердження).

ПРОСПЕ́КЦІЯ — перенесення подій у майбутній час і простір як прогнозування, передбачення майбутнього.

ПРО́СТІР ХУДО́ЖНІЙ — складник хронотопу, що вказує на простір уявного світу.

ПСЕВДОКОМУНІКА́ЦІЯ — мовленнєва дія особи, яка зовні нагадує інтеракцію, але насправді нею не є (наприклад, «розмови» з рослинами, ламентациї, скеровані в простір, та ін.).

ПСИХОЛІНГВІ́СТИКА — галузь мовознавства, яка вивчає закономірності процесу мовлення і сприймання його людиною у співвідношенні з мовою як системою знаків.

РЕГІ́СТР — різновид дискурсу (тексту), що сформувався під впливом ситуативного контексту в спілкуванні соціалізованих особистостей; реалізація дискурсу (тексту) в конкретній конситуації спілкування, в основі якої лежать імпліковані в комунікативній компетенції мовців правила (конвенції, звички) спілкування.

РЕМІ́НІСЦЕ́НЦІЯ — відлуння у тексті іншого тексту.

РЕТРОСПЕ́КЦІЯ — повернення до минулих подій у часі та просторі художнього світу.

РЕФЕ́РЕНЦІ́ЙНІСТЬ — текстова категорія, що відображає зв'язок інформації у мовленнєвому витворі з об'єктом дійсності.

РЕЦИПІЭ́НТ — адресат, читач, слухач; один із учасників комунікативного процесу, одержувач текстової інформації.

СЕМА́НТИКА ТЕ́КСТУ — семантична організація тексту, семантичний пласт тексту, зорієнтований на пошуку концептів у тексті та концептуальному просторі..., ментальних моделей і фреймів.

СЕМА́НТИЧНА ЗВ'Я́ЗНІСТЬ — різновид зв'язності тексту за способом зв'язку, який застосовує механізми семного узгодження сполучуваних слів у взаємодії із семантичною структурою висловлення, а на основі між фразових валентностей — з іншими висловленнями тексту. Узгодження сем ... є явищем лексичної синтагматики, що ґрунтується на повторенні спільних сем чи сем у сполученнях слів.

СТРАТЕГІЯ КОМУНІКАТИВНА — правила і послідовності комунікативних дій, яких дотримується адресант для досягнення певної комунікативної мети.

ТАКЕСИКА — невербальна комунікація, пов'язана з тактильною системою сприйняття; включає найрізноманітніші дотики: потискування рук, поцілунки, поглажування, обійми тощо.

ТАКТИКА КОМУНІКАТИВНА — сукупність прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії, визначена лінія мовленнєвої поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного.

ТЕЗАУРУС — 1. Словник, у якому відображені смислові зв'язки між словами, термінами та іншими елементами мови. 2. Словник, у якому зафіксований увесь лексичний запас певної мови з переліком прикладів уживання слів у текстах. 3. У комунікативній лінгвістиці й методиці викладання мови — запас слів індивіда, необхідний для спілкування на певну тему.

ТЕКСТЕМА — абстрактна інваріантна одиниця текстового рівня, що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів та інтенційно-прагматичними особливостями.

ТЕКСТ — писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані — спільною тематичною і сюжетною заданістю. (Із позицій комунікативної лінгвістики) — результат спілкування (комунікації), його структурно-мовна складова і одночасно реалізація; структура, в яку втілюється дискурс після свого завершення. Механізм, утворений як система різних семіотичних просторів, у континуумі яких циркулює деяке вихідне повідомлення... У загальній системі культури тексти виконують ... дві основні функції: адекватну передачу значень і народження нових смислів.

ТЕКСТ КУЛЬТУРИ ПРЕЦЕДЕНТНИЙ — одне з найважливіших понять міжкультурної комунікації та лінгвокультурології; тип тексту, добре знайомий будь-якому середньому члену національної лінгвокультурної спільноти і звернення до якого багаторазово

поновлюється в процесах комунікації, завдяки пов'язаним з цим текстом прецедентним висловленням і/або прецедентним іменам. Т.к.п. мають семіотичний характер, тобто впізнаються за натяком, цитатою, жартом тощо. До Т.к.п. перш за все належать так звані «хрестоматійні» твори художньої літератури, шедеври фольклору, а також найбільш вдалі тексти пісень, реклами, анекдотів, популярні лозунги тощо. Володіння Т.к.п. — необхідна умова соціалізації особистості, прилучення до певної етнічної культури, комфортного самовідчуття; неволодіння Т.к.п. — ознака того, що особистість є «чужою» у межах саме цієї культури.

ТÉКСТОВА СИТУАЦІЯ — термін, що окреслюється: 1) комунікативними функціями; 2) комунікативною настановою на художнє зображення, полеміку, узагальнення, аналіз тощо; 3) формами і способами викладу; 4) мовними матеріалом.

ТЕКСТ ПАТОГЕННИЙ — тип тексту, який завдає шкоди психічному здоров'ю окремої особи, нації, держави, людства: погіршує сприйняття нової, особливо суперечливої інформації, спричинює параноїдальну одержимість певним текстом, знижує морально-психо логічний рівень функціонування особистості.

ТЕКСТ У ТÉКСТІ — прийом інтертекстуальних зв'язків, який полягає у введенні до текстової архітектоніки, здебільшого художнього змісту, ще одного, на перший погляд, чужого за своїм стилем тексту.

ТЕКСТ ХУДОЖНІЙ — різновид тексту, що відображає сферу мистецтва, культури і має на меті різнобічно впливати на думки і почуття людей за допомогою художніх образів, формувати у них моральні якості, естетичні смаки.

ТÉМА ТÉКСТУ — ступінь абстрагування його змісту, коли виокремлюють ідеальні сутності, співвідносні зі змістом групи конкретних текстів одного чи різних авторів.

ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ (ТÉКСТОВИЙ ЧАС) — текстова категорія, ... за допомогою якої зміст тексту зіставляється з віссю часу: реальною історичною перспективою дійсності чи її трансформацією ... Об'єктивний час — це відносно адекватно відображений у тексті реальний час, коли події тексту пов'язані з реальними моментами, періодами, процесами в житті особистості, існуванням концепту, світовим історичним процесом з його реальною хронологією... В

об'єктивному часі відображаються різновидності реального часу: емпіричний, історичний, календарний час... Про семантику суб'єктивного текстового часу говорять тоді, коли ступінь суб'єктивного змісту при передаванні темпорального смислу настільки перебільшений, що модель об'єктивного часу змінюється у свідомості особистості (час тягнеться чи летить, зупиняється і переривається, повертається, викривляється...).

ТÓПК — текстовий фрагмент або їхня сукупність, об'єднаних певною темою. Синтагмами Т. виступають ключові слова теми, об'єднані спільною семою або кількома семами. Термін уведений німецьким дослідником тексту Е. Агрикола. Відповідником Т. є введений російською лінгвісткою І. Арнольд термін «тематична (лексико-семантична) мережа тексту», ідея якої належить голландському мовознавцю Т. ван Дейку. Т. опосередкований семантичною, смисловою й рефренційною зв'язністю.

ФÓНОВІ ЗНАННЯ — імпліцитна інформація, спільна для співрозмовників, що додається до змісту вербального повідомлення й дає змогу оптимізувати його сприйняття та розуміння. Ф.з. поділяють на такі типи: *загальнолюдські* (циклічний час, географічні знання, знання про людину, будову світу та Всесвіту, наукова, міфологічна, релігійна, фольклорна інформація); *регіональні* знання, характерні для мешканців певного регіону; *країнознавчі* (знання традицій, обрядів, вірувань, забобонів, звичаїв певного етносу); *соціальні, професійні* (інформація певного роду занять людини)... У комунікативній лінгвістиці й лінгвістиці тексту Ф.з. розглядають як затекстові, залучаючи до них пресупозиції й імплікатури. Розрізняють *ситуативні* й *неситуативні* Ф.з. Перші є інформацією, актуалізованою умовами конкретної ситуації спілкування (інтенції, стратегії комунікантів, знання про партнера...). Другі представлені знаннями про дійсність, культуру, буття.

ХРОНОТОП — вид текстової категорії континууму; час і простір описуваних у тексті подій. Термін уведений... М. Бахтіним У лінгвістиці тексту вважається категорією художнього тексту, сприймається читачем як час і простір художньої дійсності, модельного, імітованого текстового світу. Виявом Х. у тексті є *проспекція*... і *ретроспекція*. Маркерами Х. в тексті служать мовні засоби різних рівнів, які є складниками функціонально-семантичних полів темпоральності й локативності.

Художній (текстовий) концепт — концепт, що характеризує авторський вибір концептуальних пріоритетів і формує індивідуально-авторську картину світу в художньому творі, що визначається естетичними домінантами письменника... О. Кагановська визначає текстовий К. як мовленнєво-розумове утворення змістового плану, яке характеризується багатосмисловою напруженістю й надкатегоріальністю і на текстовому рівні імплікує сукупність певних ознак метаобразів художнього твору з метою їхньої подальшої імплікації. Зв'язок концептуальних ліній тексту формує концептуальну структуру.

Цитування — прийом інтертекстуальності, який полягає у дослівному наведенні уривка з якогось тексту для підтвердження або ілюстрації певної думки.

Цілісність тексту — «текстова категорія, яка відображає відносну закритість знакової системи тексту, забезпечується інтеграцією всіх його рівнів, синтезованою конденсацією змісту та сприйняття тексту як одного континуального об'єкта... І. Гальперін кваліфікував Ц. як конститутивну ознаку тексту, на відміну від нетексту, представлену відносною закритістю тексту й забезпечену інтеграцією всіх його структурно-змістових і смислових рівнів... Дослідник розрізняв Ц. та інтеграцію, підкресливши спрямованість другої як процесу на результат — створення цілісності: інтеграція є поєднанням усіх частин тексту для досягнення його цілісності, зокрема, шляхом когезії, пресупозиції й асоціації. Ц. зумовлює розгляд тексту як нерозчленованого сигналу, макрозаказ (Ю. Лотман, Я. Петефі, В. Дреслер, П. Хартман...) у співвідношенні з текстею чи мовленнєвим жанром на рівні текстової парадигматики.

Членованість (дискретність) тексту — текстова категорія, що передбачає різні способи поділу тексту: графічний (на слова, речення, абзаци, параграфи...), композиційно-змістовий (на змістові блоки, надфразні єдності, періоди, топіки і т. ін.), комунікативний (актуальне членування речень, надфразних єдностей), когнітивний (на пропозиції й оператори поєднання, фрейми, макроструктури, ментальні моделі, сценарії тощо).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е. Е. Анисимова. – М. : «Академия», 2003. – 128 с.
2. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедии, 1990. – С. 136-137.
3. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 496 с.
4. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія : проблеми і перспективи [Текст] : навчальний посібник / Ф. Бацевич. – Львів : Паіс, 2005. – 264 с.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
6. Бацевич Ф. С. Текст, дискурс, речевой жанр: соотношение понятий / Флорій Бацевич // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Вип. 33: Філологія: Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 2001. – С. 3-6.
7. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі : [монографія] / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
8. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Белова // Вісник Іноземна філологія. – К. : Вища школа, 2002. – Вип. 32. – С. 7-14.
9. Болотнова Н. Коммуникативная стилистика текста [Текст]: словарь-тезариус / Н. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 384 с.
10. Валгина Н. С. Теория текста : [учеб. пособие] / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
11. Ворожбитова А. А. Теория текста: Антропоцентрическое направление : учеб. пособие / А. А. Ворожбитова. – Изд 2-е испр. и доп. – М. : Высш. шк., 2005. – 367 с.
12. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
13. Гринев С. В. Введение в лингвистику текста: Учебное пособие / С. В. Гринев. – М. : МПУ, 1999. – 60 с.

14. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 310 с.
15. Демецкая В. В. Дискурс и текст в переводе / Владислава Валентиновна Демецкая // Когниция, коммуникация, дискурс. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2010. – № 2. – С. 6-17.
16. Ейгер Г. В. К построению типологии текстов / Г. В. Ейгер, В. Л. Юхт // Лингвистика текста : материалы научной конференции при МГПИИЯ им. М. Тореза. – Ч. I. – М., 1974. – С. 103-110.
17. Еко У. Надінтерпретація текстів / У. Еко // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : Літопис, 2001. – С. 549-563.
18. Еко У. Роль читача : дослідження з семіотики текстів / У. Еко ; [пер. з англ. М. Гірняк]. – Львів : Літопис, 2004. – 384 с.
19. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: [навч. посіб.] / Т. А. Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
20. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту / А. П. Загнітко. – [вид. 2-ге, доп. і перероб]. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. – 313 с.
21. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : [у 4 т.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Том 3 : П–С. – 426 с.
22. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум: [навч.-навч. посіб.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.
23. Загнітко А. П. Основи дискурсології: науково-навчальне видання / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – 194 с.
24. Каменская О. Л. Текст и коммуникация : [учеб. пособие для ин-тов и фак.-тов иностр. яз.] / О. Л. Каменская. – М. : Высш. шк., 1990. – 152 с.
25. Карасик В. И. О категориях дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность : Социолінгвістическіе і емотивніе аспекти : сб. науч. тр. – Волгоград ; Саратов : Перемена, 1998. – С. 185-197.
26. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
27. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1984. – 119 с.
28. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. – / І. М. Кочан. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 423 с.

29. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2001. – 270 с.
30. Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология : [курс лекций] / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
31. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Марія Крупа. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 461 с.
32. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – С. 7-25.
33. Кубрякова Е. С. О термине дискурс и стоящей за ним структуре знания / Е. С. Кубрякова // Язык. Личность. Текст. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – С. 23-33.
34. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс англomовних текстів сучасної масової культури : монографія / М. О. Кузнецова. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2015. – 202 с.
35. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс сучасної англomовної маскультури: мультимодальний вектор дослідження / М. Кузнецова // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2017. – Вип. 2 (15). – С. 31-35.
36. Кузнецова М. О. Роль і місце полікодових текстів у сучасному англomовному кіберпросторі / Марія Кузнецова // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. – Вип. 145. – С. 225-229.
37. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: [навч. посіб.] / В. А. Кухаренко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
38. Левицкий Ю. А. Лингвистика текста : учеб. пособие / Левицкий Ю. А. – М. : Высшая школа, 2006. – 207 с.
39. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
40. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века [Текст] / Г. Г. Почепцов. – М. : “Рефл – бук”, К.: “Вакслер”, 2001. – 334 с.

41. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: [монографія] / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
42. Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації: [монографія] / Тетяна Радзієвська. – К. : Вид-во НАН України, 1998. – 194 с.
43. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монографическое учебное пособие] / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2004. – 336 с.
44. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підруч.] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
45. Чернявская В. Е.. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / Чернявская Валерия Евгеньевна : учеб. пособие. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.
46. Шевченко И. С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике / И. С. Шевченко // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2004. – № 635. – С. 202-205.
47. Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики / І. С. Шевченко // Мова. Людина. Світ : [зб. наук. статей] / [відп. ред. Тараненко У. О.]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 148-156.
48. Шевченко І. С. Категорії дискурсу як евристична проблема / І. С. Шевченко // Каразинські читання: Людина, мова, комунікація : IX наук. конф. з міжнародною участю, 05 лют. 2010 р. : тези доповідей. – Харків, 2010. – С. 336-338.
49. Щирова И. А. Многомерность текста: понимание и интерпретация : учеб. пособие / И. А. Щирова, Е. А. Гончарова. – СПб. : ООО «Книжный Дом», 2007. – 472 с.
50. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко. – СПб. : Simposium, 2006. – 540 с.